

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ŞİİRLERİNDEKİ 'GÜZEL' KAVRAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN INVESTIGATION ON THE 'BEAUTIFUL' CONCEPT IN AHMET HAMDİ TANPINAR'S POEMS

Mehmet Emin Uludağ¹

Özet

Ahmet Hamdi Tanpınar, şiirlerinde güzel olgusunu estetik boyutlar içinde çeşitli düzlemlerde yansıtmış bir yazardır. Onda görülen, her şeyden önce Kant felsefesine benzeyen, bir güzellik anlayışıdır. Kant, güzeli çıkardan, yani iyiden doğrudan ayrı olarak algulamış ve ona bağımsız bir anlam vermiştir. Tanpınar, somut ve soyut güzellikleri bu düzlemde gördüğünden, şiirleri bir anlamda bize mutlak güzeli gösterir. Bu çerçevede güzellik, şairin şiirlerinde o kadar çok boyutlandırılır ki, adeta güzel ve güzellik resmedilmiş gibi olur. Onun şiirlerinde, güzel yalnızca hoş olan değildir, aynı zamanda; hayaldir, gizemdir, sonsuzluktur, gecedir. Bu göz ile bakıldığında okuyucu; çevresinde, özellikle doğada var olan nesnelere, elbise giymiş birer somut göstergeli güzellik olarak algılar. Çünkü doğa, şairin gözünde öylesine güzeldir ki, artık çevresinde güzellik adına ne varsa hepsi onun için doğaya benzer. Nitekim bazı şiirlerinde bu iki kavram, doğa ve güzellik birbirinin yerine geçecek kadar özdeşleşir. Bu çalışma şairin şiirlerinde geçen güzel kavramına yüklenen anlamlara dair bir inceleme olarak tasarlandı.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, Güzel, Şiir.

Abstract

Ahmet Hamdi Tanpınar is an author who reflected the beauty phenomenon on various based within aesthetical aspects. Kant philosophy like understanding of beauty is what is seen in him at first sight. Kant perceives the beauty apart from benefit or from good and right and gives independent meaning to it. Tanpınar considering the abstract and concrete beauties on this base, his poems show us the exact beauty in one sense. Within this scope, beauty in his poems is so dimensioned that it is almost like the beauty itself is depicted. In Tanpınar's poems beautiful is not only the nice but also the dream, the mystery, the eternity and the night. From this point the reader perceives the objects existing in the nature as if a concrete beauty is wearing a dress. As the nature for the poet is so beautiful, all the beauties around him resembles to the nature for him. Especially in some poems the two terms-nature and beauty- are used interchangeably.

¹ Yrd.Doç.Dr., Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, euludag@dicle.edu.tr

This study is designed as an investigation on the meanings implied by the term beauty in the poets' poems.

Key Words: Ahmet Hamdi Tanpınar, Beauty, Poem.

Giriş

Kant, *doğa güzelliği güzel bir şeydir, sanat güzelliği ise bir şey hakkında güzel bir tasavvurdur* der. Tanpınar'ın şiirlerine bu çerçeveden baktığımızda ilk dikkatimizi çeken olgu, tabiatın görünmeyen güzelliğidir. Bilindiği gibi *hayal-gerçek, dış-iç ve görünen âlem ile görünmeyen âlem* fikri insanoğlunun ebedi ve evrensel iki temayülünü ifade eder. Nitekim insanlık, çağlar boyunca görülen âlemin ötesinde, görülmeyen bir âlemin varlığına inanmış, onunla türlü ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu durum, özellikle gerçekliği çeşitli boyutlarda yakalamak isteyen yazar ve şairlerin karakteristik bir özelliğini oluşturmuştur. Mehmet Kaplan *dış âlem tarafından reddedilen insan, dayanak noktasını ya tabiatın üstünde bir varlıkta yahut da kendi içinde arar* diyerek, şairin dünyasına hâkim olan duygunun kaynağını gösterir. Tanpınar'ın şiirleri kitap halinde yayınlanınca olumlu ve olumsuz eleştiriler yapılır. Onun şiirlerine devrin şair ve sanatkarları tarafından sanatsal ve estetik yorumlar yapılır. Şiirinin içeriğine ve bilhassa estetik boyutuna dair en kapsamlı yorumlardan birini de Cemal Süreyya yapar. Süreyya, 1976 yılında *Politika* dergisindeki yazısında *Tanpınar, güzelin mapushanesinde mutlak ve benimsenmiş bir Tanrıya şükürler eden yumuşak başlı bir bilge kimliğindedir. 1950 kuşağı şairlerinin yadsıma, inkar tavırları yoktur onda* (Süreyya, 1976, s. 249) der.

Tanpınar'ın şiirleri, bu anlamda bize şairin görünmeyen âleme karşı duyduğu ilgiyi ve o dünyada var olan güzelin estetiksel yorumunu çok açık olarak sergiler. Tanpınar'ın şiirlerinde işlenen güzel kavramı *Tabiat ve Güzel, İnsan ve Güzel, Yüce ve Güzel* şeklinde üç başlık altında toplanabilir.

1.Tabiat ve Güzel

Estetik bir terim olarak *güzel* kelimesi, insanların duyular aracılığıyla etkileşime girdiği nesnelere yönelik beğenilerini dile getirir. İnsanın çevresinde iki tür nesne bulunur; işlenmiş olan yapay nesnelere ve doğadaki nesnelere. İşlenmiş nesnelere arasında resim ve heykel gibi sanatsal ürünler de bulunur. Kant'a göre sanatsal yani işlenmiş olan nesnelere yöneltilen ilgi amaçsız ve nedensizdir. İnsan, sanatsal ürünlere duyduğuna benzer bir ilgiyi tabiattaki nesnelere karşı da hisseder. Kant, insanın tabiata karşı hissettiği bu ilginin sanat eserlerine karşı hissettiği ilgiden daha üstün olduğunu ileri sürer. *Kant'ın öğretilerinde doğa güzelliğinin sanat güzelliğine göre öncelliği vardır; hatta doğa güzelliği, biçimi açısından sanat güzelliğini geride bırakır* (Kula, 2008, s.241). Tanpınar'ın şiirlerinde, beğeniyi dile getiren *güzellik* kelimesi yapay nesnelere ziyade tabiattaki nesnelere yönelik kullanılır. Tanpınar için dünya, kış bahçesi, yolculuk, gül, diken, kabuk ve altın rengi doğal güzelliklerdir.

Tanpınar'ın, şiirlerinde dile getirdiği güzellik, görünen dış dünyayı estetize eder. Çünkü doğası gereği dışa dönük olan Tanpınar, tabiata hayrandır. Nitekim hayatı incelendiğinde bu hayranlıkla çocukluğundan beri sık sık tabiatı seyrettiği anlaşılır. Bu tabiat aşkı, yakın çevreyi de aşarak özellikle akşamları gökyüzünün dipsizliğini ve sonsuzluğunu seyretmeye kadar onu götürür. Gözlemlenen bu kozmik dünyanın büyümlü atmosferi karşısında şair hem acizlik hem de hayranlık içindedir. Bu hayranlık, Tanpınar'ın iç dünyasında coşku doğurur. Şair kendisine bu coşkuyu yaşatan dünyaya ve güzelliklerine selamla karşılık verir. Bu selam aynı zamanda bir teşekkürdür.

*Selâm olsun güzel dünyaya
Bahçelerde hâlâ güller açar mı?
Selâm olsun sonsuz güneşe, aya
Işıklar, gölgeler suda oynar mı*

(Tanpınar, 1998, s. 28)

Yine, Tanpınar'ın *Ölümler* şiirinde hayat, tabiat ve güzel üçgeni içinde olduğu bir kez daha anlaşılır. Bu yönünü hemen hemen hiçbir şiirinde bu kadar aşikâr olarak ortaya koymaz. Bu şiire hâkim olan güzellik, nesnel bir güzellik olan 'doğal güzel'liktir. Çünkü bu güzel, tabiatla gerçekleşmiş ve duyularla algılanan bir güzeldir. Tanpınar burada fiziki âlem ile fizikötesi âlem arasında göndermeler yaparak güzel ile güzelin derecelerini artıran öznelere yani görünenlerin arkasındaki görünmeyen güzeli anlatmak ister.

*Ne kadar güzeldi o kış bahçesinde
Güllerin ta derinlerde çalışan uykusu
Sana bir bahar hazırlamak için;*

(Tanpınar, 1998, s. 83)

Hayranlıklarla bir özleyiş ve bekleyiş var Tanpınar'ın bu şiirinde. Şair burada mutlak güzellik olarak algıladığı tabiatı ve onda gerçekleşen olayları ne kadar dikkatle gözlemleyip içselleştirdiğini okuyucuya duyumsatır. Onun dünyasında, kış güzeldir, baharı hazırladığı için. Veya bir başka ifadeyle, kışın dış görünüşteki soğukluğu, yani çirkinliği, aslında çirkinlik değil güneze hazırlık olduğu için yine güzeldir. Metafizik bir boyuta giren şair, evrendeki mutlak güzelliği aramaktadır bu şiirinde.

Kadının, yani sevgilisinin fiziksel güzelliğinden kendisine huzur ve mutluluk veren bir güzelliğe geçmektedir. Güzelliğin bu evrensel yönü şaire uzun bir zaman mutluluk verir. Burada olduğu gibi Tanpınar'ın diğer şiirlerinde de güzellik, bazen haz ile eşdeğer bazen de hazzın daha ileri bir boyutu olan doyum noktasındadır. Çünkü Tanpınar'ın bir mektubunda dediği gibi *güzel, irreeldir. Güzel keşiftir. Güzel maddeyi 'idea' yapar (29.1959, Paris s.210)* (Aytaç 1995:106)

*N'olur bir sabah saati
Çağırsa bizi sonsuzluk,
Birden demir alsa gemi
Başlasa güzel yolculuk*

(Tanpınar, 1998, s. 39)

Tabiatta var olan bu güzellik ve yücelik, şairin dünyasında öylesine anlam kazanmıştır ki, zaman zaman anlayamadığı, gizemini çözemediği bu estetiksel boyut, özellikle kozmik dünyanın güzelliği onda farklı duyguları birden çağırıştırır:

Kaynayan, çoğalan bütün bir dünya
Kabuklu, dikenli, sert, cıvık, hoyrat
Her renk, her şekilde güzel ve çirkin
Acaip mahşeri bu derinliğin

(Tanpınar, 1998, s. 144)

Görüldüğü gibi Tanpınar her şeye tabiatın gözüyle baktığı için, söz konusu dünyayı kendi dünyasında bireysel ve sosyal yaşamla öylesine örtüştürür ki, tabiatın güzellikleri ile sosyal yaşamı biçimlendirir, sosyal yaşamın çirkinlikleriyle de doğayı tanımlar. Bu, şairin tabiat güzelliği ile nasıl bütünleştiğinin de bir kanıtıdır.

Altın güzeldir
Kumru seslerinin çıkırığında
Görünmez köklerden
Bahar sabahlarını çekerken.

.....
Altın güzeldir
Bağ bozumunda saçlarının
Ve örsünde lodos akşamlarının
Alev, kıvılcım, duman

Bulutların kanlı mahşeri
Sazlar hep birden çıldırdığı zaman.

Altın güzeldir
Kartalların kükürtlü bakışında
Yıldızların suya akışında.

(Tanpınar, 1998, s. 82)

Tanpınar'ın bu şiirinde güzel ile haz arasında bir münasebet vardır. Kant, güzeli bir şeyden istenen ya da bir şeyde içkin bulunan amaçlılığın biçimi olduğunu söyler. *Estetik haz duyumsallıkla sarılmış olan düşünülmüş hazdır* (Timuçin, 2000, s.145). Bu haz, düşünceden başlayarak tüm ruhu sarar. Haz bakımından güzelde bir çeşit vaat saklıdır. Bu noktadan yola çıkacak olursak altın, ister maddesi itibariyle isterse de temsil ettiği anlamlar ve karşılık geldiği düşünceler itibariyle bir vaat verdiği gibi bir amaca da yöneliktir. Şiirde dağınık olan imajlar *altın güzeldir* mısrası ile birbirine bağlanmaktadır. Yani altın ile güzel arasında direkt bir ilişki vardır.

Ayrıca bu şiirde altın kelimesi orantılı bir güzellik hüviyetine de bürünür. İlk önce dağınık olan imajları bir araya toplayan yazar daha sonra da birçok çağrışımları hatırlatır (kumru seslerinin intibaları, yeniden hayata bağlanmış hissi gibi).

Altının rengi ve güzelliğiyle beraber gelen ve sonu hüznü olabilen felaketler (bağ bozumu, lodos akşamları, alev, kıvılcım, duman, bulutların

kanlı mahşeri... vb.) de bize güzel ile haz arasındaki ilişkinin diğer bir boyutunu vermektedir.

Ne güzeldi o kış bahçesinde
Güllerin çok derinlerde çalışan uykusu
Sana bir bahar hazırlamak için.

(Tanpınar, 1998, s. 83)

Tanpınar bu şiirinde kendi hayal dünyasını eşyanın o temiz, saf ve berrak mahiyetinde iyimser bir bakışla ifade etmektedir. Yani şair burada eşyada var olan tabiat güzelliğinin bir alt birimi olan zihni bir güzellik anlayışını belirtmektedir.

Kız güzeldi demek istiyorum, fakat ben.
Başkalarına değilse bile kendi kendime
Verdiğim sözü tutmak hoşuma gider.

(Tanpınar, 1998, s. 90)

İnsanlar Arasında şiirinin bu bölümünde Tanpınar güzelin kendine bakan cephesinden memnun ama güzele yanaşmaya emin değildir. Güzelin bu cephesi şairi temkinli davranmaya itmektedir.

2. İnsan ve Güzel

Tanpınar, şiirlerinde insanı tabiatla özdeşleştirirken veya insanı tabiatın daha yüksek bir derecede ele alırken *güzel* ifadesini kullanır. İnsanı indirgemeci bir mantıkla özellikle kadını formatif bir güzellikle verir.

Ne varsa hepsini boyun, saç, meme
Esîrden dudaklar okşasın, sevsin
Mademki geceden daha güzelsin!

(Tanpınar, 1998, s. 20)

Burada her şeyden önce evrenin her yerinde bulunan ve her boşluğu doldurduğu iddia edilen latif ve güzel bir madde olan *esîr* maddesinden söz edilmektedir. *Esîr* bilimsel olarak hâlâ kanıtlanamayan bir maddedir. Ancak şaire göre *esîr* vardır, latiftir, güzeldir. Nitekim şair, yüksek sezgi gücüyle görünmeyeni *bilime inat* yakalamakta ve gerçekliğin başka bir boyutunda göstermektedir. Alfred Döblin, yazınsal bilginin gerçeklikle olan bu gizemli ve *özgür* ilişkisini *iradeye ve bilime inat gerçeklikle oynamak* biçiminde özlü bir ifadeyle dile getirir. İşte yukarıdaki dördlükte de *esîr* maddesini *bilime inat* özgürce kullanan Tanpınar her şeyden güzel olan sevgilisine, *esîr* maddesinin o ince ve latif dokunuşuyla seslenir.

Gece, karanlık olması itibarıyla gündüzü arar; ayrıca gün boyu yaşanan bütün olumsuzlukları unutturan ve ruhu dinlendiren ve bir nevi insanı her şeyden uzaklaştıran bir vakit olmasıyla da güzeldir. İşte gece gibi şaire acılarını unutturur sevgili. Şair görünmeyenin güzelliğinde görünen güzelin *fiziksel boyutunu* bizlere hatırlattırır.

Madem ki geceden daha güzelsin
Bu süzgün çehrenle bir hülya kadar.

(Tanpınar, 1998, s. 120)

Bir kapalı oda şiiri olan *Sabah*'ta Tanpınar penceresini yine dış âleme, görünmeyene açar. Şair görünmeyenin gizemli güzelliğinde görüneni tanımlar. Sabahleyin gözünü penceresinden hayata açıp doğayla baş başa kalırken doğa ile insan arasında bir orantı kurar. Bu insan, güzel bir kadındır, (duvarda resmi asılı olan kadın) O, görünenlerin arkasında görünmeyen güzelliği görerek veya hayal ederek güzel kavramının özünde olan hayranlık (admiration) ve gizemi birleştirir. Tanpınar'a göre *Güzelin en büyük hususiyeti her an yeni gibi görünmesinde, her an bizi kendisine ve kendisinde uyanmağa zorlamasıdır* (Tanpınar, 1969, s. 219). Güzellik olgusu, bu şiirde ulaşılmaz ve erişilmez özelliklerle yeni yeni anlamlar kazanır.

Artık şair için tabiat ve güzellik, aynı anlamı ifade eden iki olgudur. Tabiat, somutlaşmış bir güzelliktir, güzellik de soyut bir doğadır. Bundan dolayıdır ki gördüğü ve yaşadığı tüm güzellikleri kozmik dünyaya benzetir, her şeyi onunla karşılaştırır.

Bir geniş çizgiden şafak söküyor
Ve yükselen güneş ince bir duman
Mahmur gözlerini kırıştıtarak
Sende güzelliği selâmlıyor, bak.

(Tanpınar, 1998, s. 121)

Tanpınar *Sabah* şiirinin bu yeni oluşumunda güzelin tabiatla yansımalarından yola çıkarak sevincini ve aynı zamanda ıstırabını tabiat ile özdeşleştirerek anlatır. Kozmik âlemin yüceliği karşısında güzelin ve güzelliklerin aldığı tavırları ince gizemlerle anlatır.

Hep aynı gül, aynı billûr kadehde
Peşinde hayali güzel yazın,
Bu renkler bulunmaz kavs-i kuzehde
Bu sesler şivesi olmuştur nazın...

(Tanpınar, 1998, s. 123)

Şair billur bir kadehte, hep aynı gülün arkasından gelen hayali, güzel bir yaz ayını vurgularken, ilk aklımıza gelen, gül-ilkbahar-gençlik-hayat arasındaki bağ ve bunlarla güzelin hoş ve hazla olan bağlantısıdır. Son dörtlükte ise gül gülmek eylemine yaklaşır ve bu eylemin gerçekleşmesi ile güzelin maddi, yani bedensel ve fiziksel boyutunu bize hatırlatır.

Ah bu güzel uyanış
Çınlayan ilk uyanışta
Bu cümbüş, bu yıkanış
Bir yanı rüyalarda

(Tanpınar, 1998, s. 151)

Sen akşamlar kadar büyülü, sıcak,
Rüyâların kadar sade, güzeldin,
Baş başa uzandık günlerce ıslak
Çimenlerinde yaz bahçelerinin.

(Tanpınar, 1998, s. 38)

Hatırlama isimli şiirinde doğadan insana, daha doğrusu, kadının güzelliğine geçer. Burada da kadının güzelliği doğanın güzelliğine, doğanın

güzelliği de kadının güzelliğine dönüşmektedir. Bu güzellikle şair, sevgilisinin kendinde uyandırdığı duyguları anlatmaktadır. Ama kendisinde uyanan güzellik ne olursa olsun, o tabiattaki güzelliğin bir benzeridir.

3. Yüce ve Güzel

Estetikte, insanda hayret ve beğeni ile karışık duygular uyandıran nesnelere *yücedir*. Bu bakımdan yüce *bir beğeni nesnesi olarak değil, bir heyecan nesnesi olarak varlığını duyurur* (Altuğ, 2007, s.232). Tanpınar güzeli, zaman zaman Batı edebiyat ve estetik biliminde gündeme gelen ve güzelle ilişkili diğer yan anlamları içinde kullanır. Bunların başında *yüce* gelir. İşte bu şiirde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın güzel bir yolculuğa başlamak istemesi, onun güzel ile yüce arasındaki ilişkiyi gördüğünü ve güzelin bu metafizik yönünü anlama isteğini gösterir.

Bu aynı zamanda mutlak güzellik anlayışıdır. Çünkü mutlak güzellik; duyum ve duyguların yalnızca dışa yansımaları değil, gerçek benliğin derinleşmesidir. Burada da şairin, eşyanın metafizik boyutuna geçmek istemesi bize güzelin bu boyutunu hatırlatır.

Tanpınar, sevgili ve sevda için çekilen sıkıntılara tabiatın duruşu ile yaklaşır, o güzelliği yakaladığı için, ölümü de aynı bakış açısıyla adeta güzelleştirir. Örneğin, şair bir şiirinde ölüme tabiatın penceresinden bakar. Evreni bir özlem ve hüznle seyrederek. Nitekim hayatın bu güzel seyri ve güzel dünya ona adeta ölümün trajedisini unutturur. Ancak *Tanpınar'ın şiirinde hayatın güzelliğini aramaya, bulmaya yönelik yoğun bir arayış göze çarpar, fakat bu çoğunlukla şairdeki trajik durumu yaratan yokluk, son fikrini de beraber taşır* (Balci, 2008, s. 83).

Bendedir korkusu biten şeylerin
Çelik gagasında fecri taşıyan
Mavi Kartal benim...

Pençelerimde
Asılmış bir zümrüt gibidir hayat
Sonsuzluk ısıtır güzel kavsimde
Susamış bir ceylan gibi zamanı!

(Tanpınar, 1998, s. 23)

Tanpınar, yaşlanmasına ve dolayısıyla ölümü daha yakından duyumsamasına karşın, bu şiirde olduğu gibi ölümü, Servet-i Fünûn şairleri veya Ahmet Haşim vb. gibi nefret ile değil belki de Yunus gibi

“Bu dünyadan gider olduk kalanlara selâm olsun”

veya Yahya Kemal gibi
Ölmek değildir ömrümüzün en fecî işi
Müşkül budur ki ölmeden evvel ölür kişi.

Diğer bir adı *Yılan* olan bu şiire ise güzellik noktasından baktığımızda Tanpınar kavis ile yılan arasında bir bağlantı kurarak güzelin en düşük mertebesi olan (Dekartçılara göre) çirkinin güzelleştirilmesi yoluna gider. Burada *güzel*, şiirin tümüne hâkim olan ölüm-hayat ikileminde ortaya çıkar. Hayatın şaire güzel görünmesi ölümün bütün ıstıraplarına karşılık gelir. Çünkü

güzelin özünde tükenme yoktur. Tükenen, biten şeyler ise güzel değildir. İnsan idrakini aşan bir tabiat boyutu içinde biten ve başlayan şey fecirdir. Mavi, derinliği olan bir renktir ve yücedir. Kartal da kuşlar içinde yüceye yakın bir tasarımdır. Sonsuzluk ise zaten yücedir. Daima yeni başlangıçları isteyen şair ancak güzelin sonsuzluğunda tatmin olacağını kartal istiaresiyle ifade etmektedir. Kartal, ayaklarındaki avı olan ceylanı yani ceylandan sonsuzluğu ısıyor.

Estetikte hayatçı (vitalist) görüşe sahip olanlara göre de güzel, eşyanın derin ve görünmez kısımlarının belirmesinden ibarettir. Tanpınar bu şiirde denizin kendi hayal dünyasındaki dalgaları ile ilgilenmekte ve bu dalgaların ışıklarını hissetmektedir.

*Çok güzel bir uykudan uyanmış gibi mahmur
Ve hâlâ eşliğinde yarım kalmış rüyânın;
Düşündün, hatırladın, bakışların hülya, nur,
Harap kovuklarında yalı rıhtımlarının.*

(Tanpınar, 1998, s. 57)

*Ben son parçası çok güzel rüyanın
Vakitsiz uyandıkları için
Bir türlü yolunu bulamayan
Alaca karanlıkta
Ve birden siniveren kıvrımlarında
Bu lamba, bu yatak, bir oyuna
Çok benzeyen değişmelerin
Artık bende bile kalmayan hayali...
Ne güzeldi sihirli eşikte.*

(Tanpınar, 1998, s. 152)

Tanpınar'ın şiirlerinin temalarını oluşturan en önemli konulardan biri de *rüya* olduğundan bu şiirde şair hayatı bir rüyaya; ama çok güzel bir rüyaya benzetmektedir. *Düş ya da sanat zamanın üç boyutunun birleştirildiği, zamanın kozmikleştirildiği; geçmişin, şimdinin ve geleceğin anılar olarak birbirini tamamladığı, parçalanmış zamanın tutsaklığından kurtuluş anıdır* (Cengiz ve Delice, 2008, s.214). Tanpınar rüya vasıtasıyla sihirli eşiklerden atlayarak alaca karanlıklardan aydınlıklara ulaşmıştır.

Ülküsel bir güzellik anlayışıyla bu şiirini yazmış olacağını düşünerek şu söylenebilir. Şair kararında durmayan her şeyin kendisini de karasızlığa sevk ettiğini belirterek hayatın bir rüya, bir hayal, bir sihir olduğunu belirtmek ister.

*Bir güzel masalda yaşar gibisin
Karşısında İstanbul beyaz ve tül den
Mahzun rüyasını dinle mevsimin
Dağılan yapraktan, son açılan gülden*

(Tanpınar, 1998, s. 155)

Kant, *Güzel*, hayatın bir ifadesidir ama bu hayat rastgele bir hayat değildir. *Güzel algı (mudrike) kanunlarıyla akortsuz olmadan hayal gücünün bağımsız işleyişini kandıran şeydir* der. İşte bu şiirinde Tanpınar *güzel masal*

tabiriyle tesadüfî olmayan bir hayatla beraber hayalin gücünü bağımsız bir şekilde işlettiren bir güzel anlayışına sahiptir.

Bu şiirdeki güzellik, ülküsel (ideal) güzelliştir. Yani sanatçının tasarladığı ve hayal ettiği güzelliştir. Bu şiir, şairin kendi hayal gücüyle süslediği, biçimini değiştirdiği, kendi yaratılışının ve santimentalizminin merceğinden geçirdiği bir denizin güzelliğini anlatır.

Ben zamanı gördüm,
Devrilmiş sütunları arasından
Çok eski bir sarayın
Alnında mor salkımlar vardı
Ve ilâhlar kadar güzeldi.

(Tanpınar, 1998, s. 73)

Şiirdeki güzel birkaç boyutludur. Bizi etkin bir şekilde kendine bağlayan, kendi atmosferine götüren, kutsallaşan ve kutsallaştırılan güzellik şiirin bu bölümünde ilk olarak karşımıza *zihni güzel* boyutuyla çıkmaktadır.

Yani şair etkisinde kaldığı ve birçok şiirinde ısrarla üzerinde durduğu *zaman* kavramına kendi hayal dünyasında ve zihin grafiğinde bir yer ayırtmaktadır.

Daha güzel doğardı eşya!
Daha zengin olurdu aydınlık
Kendi karanlığından çağırıyordum sesin,
Sular başka türlü akardı
Sert kayalardan göklere doğru
Büyük, mavi, aydınlık sular!

(Tanpınar, 1998, s. 75)

Şair bu bölümde mitolojik olarak ele aldığı kadının güzelliğinin bütün eşyaya da geçmesini istemektedir. Hayalinden ve zihninden geçen, hayalinin ve duygularının ebedileşmesinde ona yardımcı olan eşyanın güzelliğinin kaynağının nereden gelmesi gerektiğini bu bölümde dile getirmektedir.

Ve tanımadan, hiç tanımadan sev insanları!
Değişmenin ebedi olduğu yerde
Güzeldir hayat!

(Tanpınar, 1998, s. 75)

Hayat her zaman güzeldir. Fakat ölümün gerçeği hayattan alınan zevkleri ve lezzetleri acılaştırmaktadır. *Zaman Kıvrımları* şiirinin bu bölümünde şairin arzusu birçok şiirinde önümüze çıkan mükemmeliyet anlayışı ile hayatındaki güzel hatıraları ebedileştirmek ve değişen eşyadaki değişmeyen güzeli bulma isteğidir. Tanpınar'a göre hayatın en güzel tarafı ise değişimin ebedi olduğu yerde olacaktır. Cahit Sıtkı Tarancı'nın da ölümden o kadar ürkmesine rağmen onu harika ifadelerle anlatması hayatın bu tarafının muhteşemliğinden olduğu ileri sürülür.

Güzel bir düşünce ve yüce bir inanışla bütün eşyanın güzelliğine ve bu güzelliklerini insanlar için sergilemenin en önemli gayeleri olduğuna inanan Tanpınar bu şiirde güzel ile yüce arasında bir ilgi kurar ve kendini

kimliğinden soyutlayarak varlığın yani tabiatın kimliğiyle bütünleşmiş bir şekilde okuyucuyla konuşur.

Ezel fecrinde kendime seçtiğim çehre
Hiç de buna benzemez... *Oğlum Apollon*
Kadar güzel değilsem de
Yine çirkin sayılmam!

(Tanpınar, 1998, s. 87)

Tanpınar'a göre şiir *büyük bir itina, dikkat ve his-fikir birikiminden sonra mükemmeliyete ulaşmaktadır. Bu mükemmeliyet, şiirin muhtevası ile beraber şekline de aittir. O halde birçok hususta sınırlayıcı bir sanat olan şiir, kesif bir ifade gücünü gerektirir* (Okay, 1998, s. 220). Kompleks (complex) bir şiir anlayışına sahip olan Tanpınar'ın bu şiiri de zor bilinen, anlaşılan ve fikir dünyasına güçlüklerle ulaşılabilceği intibamı veren bir hüviyettir. İyi-kötü, doğru-yanlış, sevgi-nefret, güzel-çirkin, ebedî-fânî, yüce-adî... zıtlıklarının tespit edilebileceği bir şiirdir *İnsanlar Arasında* şiiri. Çoğu zaman çirkin güzelin tam karşısı olarak telakki edilir. Gerçekte ise çirkinin de bir güzel tarafı vardır. O ise güzelin, güzellik mertebelerinin bilinmesinde bir orantı aleti olmasıdır. Bu şiirde de güzel kavramı Tanpınar'ın duygularında sanki bir orantı aleti olarak görülmekte ve karşımıza çıkmaktadır

Hülâsa insan olacağım artık
Çay, kahve, cigara, rakı, viski
Ayrılık, gözyaşı, hatta biraz açlık
Ve hepsinden büyüğü bizim bildiğimiz şey,
Ümitsiz isyanı tadacağım onların arasında...
Belki de acz içinde
Daha güzel o beyhude gururu!

(Tanpınar, 1998, s. 91-92)

Kant, *güzel'in, bilgisel ve kavramsal olan ile, hoş ile, iyi ile sınırlarını ilk kez belirleyen düşünürdür* (Delice, 2004, s.77). Şair de burada güzel ile iyi arasında bir ilişki kurmaktadır. Özellikle güzele fiziksel ve bedensel olgunlaşma yoluyla benzeşen iyi, burada şairin de arzu ettiği bir olgudur. Tanpınar huzuru iyi olmada bulacağına inandığı için güzel ile iyi arasında sıkı bir ağ dokumaktadır.

Bir damla inciydi kirpiklerinde,
Aşkın ısıdırla dolu rüyası
Bir başka güzellik var kederinde
Bir başka âlem ki ruhunun yası,
Sessiz incileşir kirpiklerinde.

(Tanpınar, 1998, s. 114)

Tanpınar mutasavvıf bir şair olmamakla beraber, tasavvufun özellikle de Şeyh Galip'in tesirinde kalmıştır. Bu şiirinde doğu medeniyetinin ve edebiyatının bir parçası olan Leyla ve Mecnun mesnevisini bize hatırlatmaktadır. Karşılıksız olan güzel duygusu bu şiirde zevkli fakat elemli bir boyutta kendini belirtmektedir. O burada güzelin bir dekoratif unsur olmaktan ziyade beklenen ve arzu edilen bir olgu olduğunu anlatır. Kısacası

tabiat itibariyle güzele ve güzelliğe müştak olan insanoğlunun aradığı Leyla'yı bulduğunu söylemektedir.

Güzel kavramı ile ilgili bu incelemenin ortaya koymaya çalıştığı gibi Tanpınar'a göre, hakikî şiirin, asıl sanat eserinin kendi varlığından başka bir hedefi yoktur. Kendisinden başlar, kendisinde biter. Bütün asaleti de buradan gelir. Ondan beklenebilecek yegâne şey, bizde bediî alâka dediğimiz ve hayatımızın maddî tarafıyla, gündelik endişeleriyle münasebettar olmayan saf bir alâka uyandırmasıdır (Tanpınar, 1998, s.14).

Sonuç

Denilebilir ki bir huzursuzluğun romancısı, kompleks bir kültürün denemecisi, 19. Asır Türk Edebiyatının tarihçisi ve Bursa'nın en güzel anlatıcısı olan Ahmet Hamdi Tanpınar, bir çok kavram gibi güzel kavramını da derinlemesine inceler.

Güzel kavramının estetik boyutu, şiirin metaforik girdaplarında farklı formlarla karşımıza çıkar.

Güzel ve onun etrafında kümelenen kavramlar sadece bir nesne olarak değil aynı zamanda özneye ulaştıran bir hayranlık (atmiridation) süreci olarak Tanpınar'ın şiir dünyasında yer bulur.

Kantçı bir estetik bakışın hâkim olduğu şiirlerindeki güzellik, aynı zamanda vitalist(hayatçı) bir biçimde de sergilenir.

Görünen güzelliğin arkasındaki görünmeyen güzelliğin üzerindeki perdeleri düşünsel olarak kaldırmak onun en çok çaba sarf ettiği bir eylem olarak belirir.

Güzel kavramını çok farklı boyutlarla irdeleyen ve ifade eden şairlerin en önemlilerinden biri de Tanpınar'dır.

Kaynaklar

- Altuğ, T. (2007), *Kant Estetiği*, Payel Yayınevi, İstanbul.
- Aytaç, G. (1995), *Edebiyat Yazıları 3*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Banarlı, N. S. (1998), *Resimli Türk Edebiyatı*, C.2, MEB Yayınları, İstanbul.
- Bergson, H. (1998), *Metafiziğe Giriş*, (çeviren: Barış Karacasu), Ankara.
- Cengiz, E. ve Delice, E. (2008). 'Ahmet Hamdi Tanpınar ve Zaman', Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Delice, D.Y. (2004), 'Estetik Bir Yargı Olarak Güzel', *Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Hünler, H. (1998), *Estetik'in Kısa Tarihi*, İstanbul.
- Kabaklı, A. (1997), *Türk Edebiyatı*, C.3, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (1998), *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (1999), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, C.2, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (1998), *Şiir Tahlilleri Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (1998), *Edebiyatımızın İçinden*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kula, O. B. (2008), *Kant Estetiği ve Yazın Kuramı*, Doruk Yayınevi, İstanbul.
- Marcuse, H. (1997), *Estetik Boyut Sanatın Sürekliliği: Marxist Estetiğin Bir Eleştirisine Doğru*, (çeviren: Aziz Yıldırım), İstanbul.
- Okay, O. (1998), *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Süreyya, C. (2007), "Tanpınar'ın Şiiri", *Tanpınar Üzerine Yazılar*, (hazırlayanlar: Abdullah Uçman ve Handan İnci), 3f Yayınevi, İstanbul.

- Tanpınar, A. H. (1998), *Edebiyat Üzerine Makaleler*, (hazırlayan: Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (1998), *Bütün Şiirleri*, (hazırlayan: İnci Enginün) İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (1969), *Beş Şehir*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Timuçin, A. (2002), *Estetik*, Bulut Yayınları, İstanbul.
- Tunalı, İ. (1998), *Estetik*, Remzi Kitabevi, İstanbul.